

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

Tvångsomhändertagna flickor – ett osynligt samhällsproblem.

Fallbeskrivning om en flickas väg från missbruk till universitetsstudier.

Författare: Birgitta Johansson

Uppsats Soc 344, 41-60p

Vårterminen 2003

Handledare: Marianne Gunnarsdotter Svenning

Abstract

Författare: Birgitta Johansson

Titel: Tvångsomhändertagna flickor – ett osynligt samhällsproblem. Fallbeskrivning om en flickas väg från missbruk till universitetsstudier.

Uppsats: Soc. 344, 41-60p

Handledare: Marianne Svenning Gunnarsdotter

Sociologiska institutionen, vårterminen 2003

De tvångsomhändertagna flickorna har länge varit ett problem för samhället. De upptäcks sent, då de redan hunnit leva ett destruktivt liv under en längre tid. Då de omhändertas och placeras på § 12-hem är det ofta blandade institutioner, det vill säga det finns både flickor och pojkar där. Det finns undersökningar som visar att de tvångsomhändertagna flickornas utveckling hämmas då de låses in och att flickorna inte bör vistas tillsammans med pojkar. Flickorna kommer i skymundan på § 12-hemmen för de utåtagerande pojkarna, de drar sig istället undan och skadar sig själva. Syftet med detta arbete är att utifrån fallbeskrivningen ta reda på om samhället använder sig av de bästa behandlingsalternativen vad beträffar tvångsomhändertagna flickor. Vidare jag diskuterar jag alternativ behandling till § 12-hem.

Jag har djupintervjuat en flicka om hur hennes liv sett ut de senaste tio åren. Utifrån intervjun har jag skrivit en fallbeskrivning som är utgångspunkten för hela uppsatsen. Utöver detta har jag dels intervjuat föreståndaren på det sista § 12-hemmet som hon lyckades straffa ut sig ifrån och dels familjehemmet där hon till sist hamnade. Jag har använt mig av relevanta teoretiker såsom George Herbert Mead, Erving Goffman, Charles Cooley och Frank Tannenbaum som jag applicerat på fallbeskrivningen tillsammans med tidigare forskning på området. Sven Forslings mångåriga forskning om tvångsomhändertagna ungdomar, Ingalill Juhlin's D-uppsats och Ebba Silfverstolpes C-uppsats i socialt arbete. Jag kom fram till att samhället bör ändra sina behandlingsmetoder så att de passar flickorna bättre. Dessutom har jag under arbetets gång utvecklat en ide om hur ett alternativ till § 12 –hemmen skulle kunna se ut.

Nyckelord: tvångsomhändertagna flickor, § 12-hem, Anna, fallbeskrivning.

Innehållsförteckning

Kapitel 1

Förord	4
Introduktion	5
Syfte och frågeställningar	7
Begreppsförklaring	8
Uppsatsens disposition	9

Kapitel 2

Tidigare forskning	9
Sven Forsling	10
Ingalill Juhlin	11
Ebba Silfverstolpe	11
Presentation av teoretikerna	12
George Herbert Mead	12
Charles Cooley	13
Erving Goffman	13
Frank Tannenbaum	15
Metod och urval	15

Kapitel 3

Presentation av resultat	17
Fallbeskrivning av ”Anna”	17
Intervju med föreståndaren	23
Intervju med familjehemspappan	24

Kapitel 4

Analys	26
Sammanfattande diskussion	31
Källhänvisning	34
Bilagor	36

Förord

Först och främst vill jag tacka ”Anna” för att hon så öppenjärtat har berättat om sitt liv för mig och tålamodet hon haft med alla mina frågor. Ibland har jag behövt ringa henne och fråga ytterligare saker under skrivandets gång. Annars vill jag tacka övriga intervju personer för att de ställt upp och besvarat mina frågor så att jag kunnat genomföra denna studie. Det gäller föreståndaren på Annas sista behandlingshem och familjehemspappan.

Fortsättningsvis vill jag tacka Sven Forsling, som berättat oerhört mycket om sin forskning för mig och som med stor tålighet besvarat alla mina frågor kring det. Detta har varit till stor hjälp för mig under mitt uppsatsarbete. Jag har haft stor nytta och glädje av att både kunna läsa om hans forskning och samtidigt ha förmånen att diskutera den direkt med författaren.

Jag vill även passa på att tacka min älskade sambo, Hans, som hjälpt mig med tankar och idéer. Han har även läst igenom och korrigerat texten under skrivandets gång. Min fyra månader gamla son, Hampus, får också en eloge för att han är ett sådant snällt barn. Jag har tack vare att han hittills varit så okomplicerad kunnat vara småbarnsmamma och skriva färdigt detta arbete samtidigt.

Avslutningsvis tackar jag min mycket tålmodiga handledare, Marianne Gunnarsdotter Svenning. Utan hennes stöd skulle denna uppsats aldrig ha blivit klar i tid. Hon har även lagt ner mycket tid utanför sin ordinarie handledning åt att hjälpa mig med mitt arbete.

Introduktion

Idén till uppsatsen fick jag då jag kom i kontakt med en flicka i övre tonåren som varit tvångsplacerad på ett antal § 12-hem under en längre tid. Hon berättade för mig hur det var, hur hon blev behandlad och även hur illa hon betedde sig. När hon kom till ett familjehem 30 mil hemifrån lyckades hon hitta sig själv och fungerar i dag som vilken ung kvinna som helst.

Under de senaste åren har flickornas problem uppmärksammats alltmer och mer forskning har gjorts kring fenomenet. Sven Forsling var en av de första som förde det på tal i sin undersökning *Värstingflickor, finns dom?* från 1992. Han påstår att flickorna har andra behov än pojkarna och dessa bör uppmärksammas tidigare, så det går att förebygga vidare utveckling av destruktivt leverne. Flickorna utgör ungefär en tredjedel av ungdomar som tvångsomhändertas, detta hänger fram för allt samman med att flickor inte är lika utagerande som pojkar. (Berg 2001:1) Jag såg ett inspelat TV-program (ABC-nytt 960515), som fokuserade kring tvångsomhändertagna flickor och hur deras institutionsliv såg ut. Där hävdar Ingrid Landér, kriminolog vid sociologiska institutionen i Stockholm att det bör finnas fler § 12-hem med specifika inriktningar avsedda för enbart flickor. Könen ska skiljas åt, så det går att möta flickorna på deras nivå. I samma TV-program berättar Sven Forsling, som arbetat med ungdomar sedan slutet av 50-talet att hans erfarenhet säger honom att ”flickproblemen” inte tas på allvar. De dammas av ungefär vart tredje år, när det uppmärksammas av media, men någon förändring sker inte.

För något år sedan läste jag en artikel i Sydsvenska Dagbladet (20011228) angående hur mycket institutionsplacerade ungdomar kostar kommunerna varje år och enligt forskarna Bo Vinnerljung och Claes Levin saknas utvärderingar av de flesta behandlingsformer och institutioner. De menar att det är en verksamhet som bedrivs i ”god tro och stora skor”. De ifrågasätter starkt om det är rimligt att ha verksamheter som kostar så mycket pengar och gör så stora ingrepp i ungdomarnas liv, som inte är utvärderade. En institutionsplats kan kosta upp till 6000-8000 kronor per dygn. Den vanligaste taxan ligger kring 3000-4000 kronor per dygn. Vinnerljung har tillsammans med några andra forskare presenterat en rapport som visar att var tredje placering på ungdomsinstitution avbröts i förtid, den vanligaste orsaken (44 %) är rymning eller att ungdomen vägrar att återvända och det näst vanligaste (33 %) är att institutionen inte orkar ha kvar ungdomen. Vidare i samma artikel går det att läsa om Claes Levin som har gjort en av de få uppföljningsstudier på hur det går för de placerade

ungdomarna senare i livet. I sin studie har han undersökt hur det gått för 61 ungdomar, som mellan 1982-93 varit placerade på institution. Resultatet visade att endast tjugo procent av pojkarna och femtio procent av flickorna lyckades hålla sig borta från kriminalitet, missbruk och prostitution efter utskrivningen. Psykiatriprofessorn Sven Levander gjorde på 1970-talet en studie av unga brottslingar och det visade sig att endast fyra av åttio uppföljda ungdomar lever idag ett någorlunda normalt liv. De andra har dömts för tillsammans 12000 brott. Levander menar att institutionerna snarare blev en förbrytarskola. (a a) Detta fick mig att börja fundera över vad som egentligen händer med omhändertagna ungdomar i vårt samhälle. Stora mängder pengar läggs på att placera dem på dyra institutioner, dessa är inte utvärderade och ingen uppföljning sker. Jag undrar om det bara är ett sätt för samhället att på kort sikt bli av med problemen. Ungdomarna tycks skickas runt på olika institutioner, allt från familjehem till § 12-hem. De kommer ofta från en otrygg tillvaro med dåliga referenser till vuxna, många gånger litar de inte heller på vuxna utan känner sig svikna av dem. Kanske bör man från samhällets sida tänka om vad det gäller de tvångsomhändertagna ungdomarna?

Under 2002 gjorde SiS (Statens institutionsstyrelse) en utredning om flickor på § 12-hem och kom fram till att det måste satsas mer på flickorna. De senaste fyra åren har det satsats väldigt mycket på kriminella pojkar, de har prioriterats när det gäller platserna och tagit en självklar plats i organisationen. Dessutom bör SiS sträva efter att pojkar och flickor vårdas på olika avdelningar och att ålderskillnaden på flickornas avdelningar inte ska vara allt för stora. Det är framför allt de äldre tjejerna med missbrukarproblem som bör uppmärksammas betydligt mer än idag. Tydligt är det både inom och utom SiS särskilt svårt att hitta bra behandlingsalternativ för äldre tonårsflickor med både missbruks- och psykiska problem. Kanske är det nu på väg att bli en förändring vad beträffar flickornas situation. Detta på grund av att det i regeringens budgetsproposition framgår att 50 miljoner kronor ska komma vården av flickor till del. Trots detta har SiS en kärv ekonomi, det är främst ungdomsvården som varje år kostar oerhört mycket. Men pengarna ska styras mot äldre flickor och missbruk som prioriterande områden, säger SiS administrative direktör Per Wallin. (SiStone, nr5, 2002)

Det är på tiden att flickorna och deras problem uppmärksammas, innan 1997 fanns endast en renodlad flickinstitution i landet. Den startade 1939 som skolhem för vanartiga flickor. 1997 startade ytterligare fyra institutioner avsedda för enbart flickor, i övrigt fanns det fem avdelningar inom andra institutioner som endast tog emot flickor. (Runqvist, 1997:1-2) Då det verkar vara flickorna som är de mest utsatta och underrepresenterade har mitt intresse

fokuserats kring dem. När jag kom i kontakt med flickan i min fallbeskrivning, blev det en självklarhet att fokusera mitt arbete kring flickor och deras problematik.

I min uppsats kommer jag att fördjupa mig i ett fall och utifrån det belysa problem som jag anser relevanta att studera närmare. Som tidigare nämnts (Forsling 1992) visar det sig att flickorna är underrepresenterade på de pojkdominerande institutionerna. De kommer i skymundan för de utåtagerande pojkarna, då flickornas problematik ofta inte syns eller hörs så mycket. Jag har, av utrymmesskäl valt att begränsa mig till § - 12-hemmen. Flickornas behov och ilska är annorlunda än pojkarnas, flickorna är även den grupp som ökar mest vad det gäller beteendeproblem och kriminalitet. Vad beträffar pojkar, brukar problembeteendet i regel minska med åren, medan det är tvärtom för flickorna. Ett utmärkande drag för flickor med beteendeproblem är deras relationer, vilka spelar en stor betydelse för dem och de utvecklar en annan relationell dynamik än pojkar. (SiStone, nr3, 2003) Denna typ av sociala problem har länge intresserat mig och jag började fundera över varför det gått så bra för just denna flicka. Hon kom till ett familjehem efter att ha straffat ut sig på ett flertal § -12-hem, detta är en ovanlig ordning att tillgå. I vanliga fall brukar man börja med att placera ungdomar i familjehem för att sedan, om detta inte fungerar placera dem vidare på institutioner. I fallet jag kommer att beskriva är det exakt tvärtom, visserligen var familjehem inget alternativ från allra första början, men dock efter avgiftningen. (a a, nr4, 2002)

Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att utifrån fallbeskrivningen ta reda på om samhället använder sig av de bästa behandlingsalternativen vad beträffar de tvångsomhändertagna flickorna. När jag gjorde mina intervjuer till denna uppsats, var mitt syfte med dem att jag skulle kunna gå på djupet av en person, få reda på så mycket som möjligt om henne.

Meningen med uppsatsen är att utifrån fallbeskrivningen applicera utvalda sociologiska teoretiker på fallet och på så vis försöka besvara mina frågor.

Syftets underställda frågor är följande:

- Använder sig samhället av de bästa behandlingsmetoderna vad det gäller tvångsomhändertagna flickor?
- Skulle det kunna finnas andra alternativ än § 12-hem?

Begreppsförklaring

Jag ska här nedan förklara och beskriva ett antal begrepp som jag använder mig av i min uppsats.

Adolescensen beskrivs som tiden mellan barn och vuxen, tonårstiden. Termen adolescens härleds till latinets *adolesco* som betyder ”växa upp”. (Havnersköld & Risholm Mothander 2002:402)

SiS står för Statens institutionsstyrelse.

SoL står för socialtjänstlagen.

Familjehem kallades tidigare fosterhem och är ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran. Barnen eller ungdomarna kan bo kortare eller längre tid i familjen. Målet är alltid, om det är möjligt, att de ska flytta tillbaka till sin ursprungsfamilj. Ersättning baseras på ett prisbasbelopp, som för år 2003 uppnår till 38 600 kronor. Detta innebär att ett familjehem får ett arvode på cirka 5-6000 kronor brutto per månad. (Fahlberg & Magnusson 1997:80)

LVU står för Lagen med särskilda bestämmelser om Vård av Unga. Det innebär att SoL kan utan den enskildes samtycke vidta åtgärder. Med stöd av 3 § kan den unge beredas vård utanför hemmet om hon utsätter sig själv, sin hälsa eller andra för direkt fara. Detta kan vara genom missbruk, kriminalitet eller annat socialt nedbrytande beteende. (Fahlberg & Magnusson 1997:100)

§ 12-hem är en låst institution.

Uppsatsens disposition

Jag kommer att presentera min uppsats på följande sätt; i kapitel två tar jag upp vilka tidigare forskning som jag använt mig av. Bland annat Sven Forslings arbete *Värstingflickor finns dom?* och *Flickan och hästen*. Utöver dessa har jag även tagit upp Ingalill Juhllins D-uppsats, *Flickor i fokus* och Ebba Silfverstolpes C-uppsats, *Behandling på flickors vis* i socialt arbete. I detta kapitel presenterar jag även vilka teoretiker jag kommer att använda mig av. Jag kommer att använda mig av Mead och hans symboliska interaktionism, Cooleys spegeljag för att förstå och förklara min fallbeskrivning. Jag kommer även att använda mig av Goffmans litteratur, *Stigma*, *Totala institutioner* och *Jaget och maskerna*. Sedan beskriver jag vilken metod jag valt att använda mig av, diskuterar kring olika typer av metoder och varför jag valt just den metoden. Jag tar även upp hur urvalet av intervjupersonerna är gjorda.

I kapitel tre presenteras själva "kärnan" i uppsatsen, nämligen fallbeskrivningen av flickan. Här beskrivs hennes liv, relativt ingående. Jag har gått på djupet och på så sätt kommit väldigt nära min intervjuperson. Direkt efter fallbeskrivningen kommer sammanskrifterna av de andra två intervjupersonerna, föreståndaren och familjehemspappan, som bekräftar och lägger till uppgifter till fallet.

Det avslutande kapitlet består av analysen, i vilken jag kommer att binda samman fallbeskrivningen, intervjuerna, tidigare forskning och de sociologiska teorierna på ett förklarande sätt. I detta kapitel ska jag försöka förklara fallbeskrivningen utifrån ett sociologiskt perspektiv. Därefter följer en sammanfattande diskussion där jag reflekterar över vad jag kommit fram till, likväl nya frågor som uppkommit under arbetets gång. Allra sist finns källhänvisningen och bilagorna.

Tidigare forskning

Här kommer jag att presentera den tidigare forskning jag hittat och valt att använda mig av i denna uppsats. Trots att denna forskning skiljer sig från varandra, dels hur de är utförda och dels på deras omfattning, är det de liknande resultaten som är intressanta. Först presenterar jag Sven Forslings arbeten och därefter följer två uppsatser i socialt arbete, som handlar om tvångsomhändertagna flickor sedd ur två olika perspektiv

Sven Forsling.

Sven Forsling är forskare och psykolog och har varit chefspsykolog för § 12-vården inom Stockholms läns landsting. I sin undersökning "*Värstingflickor finns dom?*" (1992) som baseras på en annan omfattande undersökning av samma författare "*444 Stockholmsungdomar i kris*" kommer Forsling fram till att de tvångsomhändertagna ungdomarna ganska ofta är övergivna av sina föräldrar, som många gånger har egna psykiska problem. Mest utsatta är de tvångsomhändertagna flickorna. I båda de ovannämnda undersökningarna har resultatet visat på att bindningen mellan mor och dotter bedöms i mycket hög grad som starkt negativt och en normal konfliktnivå mellan dem förekommer i stort sett inte alls. Vidare visar Forslings forskningsresultat på att föräldrarelationen i flera avseenden är svårare för flickorna än för pojkarna. Ofta bedöms moderns relation till sonen som positiv medan faderns relation till dottern bedöms som mer negativ.

Forsling har i sina undersökningar kommit fram till att flickornas föräldrakontakt är skrämmande, data visar på att mer än var tredje tvångsomhändertagna flicka har en mamma som inte vill veta av sin dotter. Forsling avslutar sin rapport med följande citat: - ”*Några värstingflickor hittar vi inte. Däremot flickor som kanske har haft det värst*”. (Forsling 1992:4-29)

Mellan åren 1987-99 var Sven Forsling institutionschef för sitt livsverk ”Stall Frossarbo”. Det var ett § 12-hem med något annorlunda utgångspunkt, det vill säga de tog endast emot flickor. Forsling hade i sina mångåriga forskningar kommit fram till att flickorna var underrepresenterade på § 12-hemmen och att flickorna då de är placerade tillsammans med pojkar inte får tillfälle att bearbeta sin egen problematik. Vad beträffar forskningen mellan 1983-1991 har han kommit fram till att det är ungdomar med samma problem han träffar, om året är 1983 eller 1991. Ungdomarna beskrivs på samma sätt och flickorna fortsätter att komma i kläm, vända sin ledsenhet inåt och hänga med på pojkarnas villkor. Flickorna fortsätter att uppmärksammas sent och behandlingsalternativen är dåligt anpassade till deras behov.

Ingalill Juhlin.

I sin D-uppsats i socialt arbete har Ingalill Juhlin studerat sex olika flickors upplevelser av tvångsplacering på institution. Hon har djupintervjuat flickorna och en av hennes fem frågeställningar är; *Hur upplever flickorna en tvångsplacering?* Det redovisande resultatet visar på att de tvångsplacerade flickorna är i behov av nära, äkta, respektfulla och jämställda relationer och en meningsfull sysselsättning. Vänninerelationen om två och två är vanliga i flickors sätt att vara, de behöver denna typ av relationer för att få bekräftelse på sig själv. För flickor i allmänhet handlar deras status mellan varandra om att de ska utveckla en säkerhet i relationer. Flickorna på institutionerna skiljer sig inte, enligt Juhlin i detta avseende från flickor i allmänhet. Inom institutionsvärlden talar man om att vara professionell behandlare, men flickorna vill enligt denna undersökning inte ha några professionella behandlare, de vill ha jämställda, respektfulla och äkta medmänniskor i sin omgivning.

Vidare berättar flickorna som ingår i studien att de försöker behärska sina känslor av ilska och sorg. I stället för att leva ut dessa känslor, tenderar de att dra sig tillbaka in på sina rum, efter att ha fräst åt personalen. När en flicka visar sitt rätta jag begår hon sitt största misstag, inte nog med att omgivningen inte accepterar hennes utfall av ilska, hon riskerar också att bli

övergiven. I allmänhet har man större överseende med pojkars ilska än med flickors. Juhlin menar att det vore positivt att förändra § 12-hemmens verksamhet och innehåll så att de bättre uppfyller flickornas behov. Hon hävdar dessutom att flickornas normala tonårsutveckling förhindras på så sätt att i stället för att utveckla frigörelse och självständighet bidrar § 12-hemmen till ett kontroll- och beroendetillstånd. Med detta menas att adolescensprocessen inte kan följas fullt ut. De fenomen som utmärker adolescensen levs ut i mindre skala och under begränsade former eller inte alls. (Juhlin 1998:71-74)

Ebba Silfverstolpe.

Ebba Silfverstolpe har i sin C-uppsats i socialt arbete undersökt hur behandlingen på tre olika § 12-hem för flickor ser ut. Hon ville ta reda på vilka flickorna är som blir placerade och hur behandlingen ser ut för de tvångsomhändertagna flickorna. Hon har intervjuat personalen på dessa tre § 12-hem och i uppsatsens slutdiskussion undrar Silfverstolpe vilka möjligheter det finns att utforma vården efter flickornas behov då de endast utgör en tredjedel av alla § 12-hemsplaceringarna. Vidare undrar hon hur viktigt det är med könets betydelse och hon tror att det är av vikt att forma vård utifrån intressen och behov snarare än tanken på kön. Hon talar om svårigheterna att upptäcka missbrukande flickor av den anledningen att de lätt blir osynliga i samhället. Pojkarna upptäcks enligt polisen då de börjar med kriminalitet, vilket hos dem oftare föregår missbruk, medan flickorna upptäcks först som narkomaner då de gått djupare in i ett destruktivt beteende.

En av personalen på ett utredningshem som Silfverstolpe intervjuat menar att pojkarna ses som ett samhällshot då de oftare begår våldsbrott och blir tagna av polisen. Flickorna däremot är mindre utagerande, de riktar i stället problemen inåt, lever farligt, skär sig och skadar sig medvetet. När man arbetar med blandad verksamhet, har flickorna inte en chans, enligt en av personalen i Silfverstolpes undersökning. Pojkarna som mår dåligt tar ett enormt utrymme, vilket inte flickorna gör. Då det endast finns flickor på institutionen får dessa en fristad, de behöver bli sedda som flickor. Pojkarna tar över hela verksamheten, eftersom flickorna vet hur man ”smälter ihop med väggen”. (Silfverstolpe 1995:29-37)

Silfverstolpe har i sin undersökning, precis som Forsling och Juhlin kommit fram till att flickorna generellt är underrepresenterade på § 12-hemmen. På grund av det kommer flickorna i skymundan och deras problem uppmärksammas väldigt sent. Då har flickorna redan lagt sig till med ett destruktivt liv som är svårt att bryta. Anledningen till att de

uppmärksammas så sent, kanske till och med för sent ibland är att de inte syns och hörs så mycket som pojkar. Därför läggs det mer resurser på dem.

Presentation av teoretikerna

Följande sociologiska teoretiker valde jag att applicera på fallbeskrivningen av den anledningen att jag anser deras synsätt relevant för mitt material. Mead har en framträdande roll med sin *symboliska interaktion* där han beskriver jagets framväxt i relation med andra individer. Han har i sitt begrepp, *rollövertagandet*, tillsammans med Cooleys begrepp, *spegeljaget*, en förmåga att beskriva hur individen måste se sig själv med andras ögon. Goffmans teorier om *livet som en teater* ansåg jag som relevant då jag skulle analysera fallet. Han anser att hela livet går ut på ett stort skådespel, där vi beträder i olika roller beroende på vilken scen vi spelar på. Vidare har Goffman gjort omfattande forskning kring institutionslivet och stigmatiseringsprocessen. Det sistnämnda fann jag också som relevant att använda i samband med min uppsats.

George Herbert Mead (1863-1931)

Det är kanske för den *symboliska interaktionen* som Mead gjort sig mest känd. Enligt Mead är människan den enda varelse som kan vara både subjekt och objekt, med detta menar han att människan både kan uppleva händelserna och vara medvetna om dem. (Cuff & Payne 1992:125-127) Enligt Mead växer det medvetna jaget fram i sociala processer, det är tack vare interaktionen med andra som individen kan ha egna åsikter och ta egna initiativ. Interaktionismen är en förmåga som inte är medfödd, utan utvecklas i det sociala livet människor emellan. Orden i sig har ingen mening och inte heller kan den enskilde individen ge dem någon mening. Det är först då två eller flera individer kommunicerar med varandra som orden får någon mening. (Månsson 2000:159-166) Mead talar om olika sociala händelser, från vilka jaget uppkommer. Språket är enligt honom den viktigaste orsaken till jagets utveckling, det är genom att tala och umgås med andra människor som jaget får sin tillväxt. (Mead 1976:119-120)

Ett annat fenomen som förknippas med Mead är *rollövertagandet*, det innebär att man har en förmåga att se sig själv ur andras ögon. En människa kan till skillnad från djuren, enligt Mead, både vara subjekt och objekt, hans termer på detta är *Jag* ("I") och *Mig* ("Me"), där jaget är den spontana och handlande aspekten som har kontakten med andra människor och även står

för det avvikande beteendet. (Hilte 1998:113) Migets uppgift är att reflektera över bilder och reaktioner som förmedlas och gör rollövertagandet till objekt för en reflektion. Jag kan som subjekt varsebli mig själv som objekt på så sätt att jag tar den andres attityd mot mig själv. Denna process förmedlas av de *signifikanta andra*, till en början utgörs dessa av de allra närmaste så som barnets föräldrar eller motsvarande. Det som Mead betecknar som *den generaliserande andre* är samhället i sin helhet som en abstrakt person, det institutionella nätverk vi alla genomgår i livet, så som familj, utbildning, ekonomiska och politiska institutioner, i sista hand staten. (Månsson 2000:159-166) Det är i form av den generaliserande andre som den sociala processen påverkar individernas beteende. Samhället utövar kontroll över beteende hos dess medlemmar,

Charles Cooley (1864-1929)

Cooley anser att människan är en social individ. Människan och samhället är olika sidor av samma mynt, den ena finns inte utan den andra. I socialpsykologin han står för, beskrivs samhället som en levande organism som i sin tur består av enskilda individer med egna funktioner. Cooley menar liksom Mead att vårt jag starkt påverkas beroende på vilka människor vi kommer i kontakt med. För att förklara hur vårt jag växer fram i samspel med andra individer använder sig Cooley av begreppet, *spegeljaget*. Enligt honom innehåller speglingen av jaget tre olika dimensioner, därför erfar vi en känsla av antingen stolthet eller förödmjukelse. Hur vi tror andra tänker om oss, grundar sig i hur vi själva tänker om oss, alltså styrs våra handlingar av hur andra människor reagerar och vilka omdömen de har. Spegeljaget påvisar vår mottaglighet och känslighet för omgivningens reaktioner på våra handlingar, det beskriver jaget som en process.(Hilte 1996:109-111)

Erving Goffman (1922-82)

Stigmatiseringen är ett fenomen som gärna förknippas med Goffman. Stigma kan förklaras som den situation som drabbar en individ som av någon anledning inte är i stånd att vinna fullt socialt erkännande. Vidare hävdar han att en person med stigma inte skulle accepteras i det vanliga sociala samspelet, de utmärker sig för mycket. En person som besitter ett stigma, avviker på ett icke önskvärt sätt från omgivningens förväntningar. Goffman talar också om relationer till den egna gruppen, en av dessa grupper är den population som består av individens likasinnade olyckskamrater. Individens verkliga grupp är den population av individer vilka har något slags avvikande beteende, de har ett och samma stigma. Håller sig individen till sin grupp är han lojal och autentisk, vänder han sig bort från den är han feg och

dum. De egenskaper individen själv skaffar sig och andra tilldelar honom, är avgörande för beskaffenheten av hans grupptillhörighet. (Goffman 1972:112-120)

Vidare har Goffman gjort omfattande undersökningar om de totala institutionerna Han definierar den som ett ställe där ett stort antal likasinnade människor befinner sig, de bor och arbetar här och lever ett formellt administrativt liv tillsammans, avskurna från samhället. (Goffman 1973:9) Goffman har lagt tyngdpunkten på de intagnas värld, vilket passar min uppsats. Goffmans samhällssyn brukar kallas för det dramaturgiska perspektivet. Han menar att vi alla spelar teater och precis som skådespelarna på scenen vill vi göra ett gott intryck på vår publik. Då vi presenterar oss själva för nya människor försöker vi kontrollera och styra den information vi överför och som ligger till grund för de andras intryck av oss. Vidare menar han att människan bestäms i hög grad av situationen och det sociala spel hon bedriver tillsammans med andra människor i varje given situation. I sin tes om att livet är som en teater använder sig Goffman av en rad olika begrepp. En ännu inte formgiven och relativt oförutsägbar gestalt kallar han för *aktör*. Det är en nykomling och tack vare det är han obekant.

Någon gång träder aktören in på en *scen* där det finns andra aktörer. *Inramningen* innefattar möbler, dekor och andra bakgrundsinslag som tillhandahåller sceneriet. Utan stöd från en *publik* kan ingen aktör i längden bibehålla en av honom fastställd mening med sin rollgestalt. Om aktören upprepade gånger blir misstrodd, anammar han så småningom den misstroddes ståndpunkt. Detta kan resultera i att aktören blir övertalad av både publiken och medaktörerna att uppvisa vissa drag som han egentligen inte vill kännas vid, vilket i sin tur leder till att aktören känner sig kluven i sin tillvaro. Publiken har en central roll hos Goffman, utan publik blir det ingen teater, alltså har publiken en oerhörd makt. (Månsson 2000:170-174) *Team* är ytterligare ett begrepp som används av Goffman, han menar att varje individ uppträder i team i en rad olika skepnader. Team är en samling individer som samarbetar i framställning av en rutin. Tack vare teambegreppet finns det en möjlighet att behandla de framträdandena som utförs av en eller flera agerande. Ibland kan en agerande bli duperad av sitt eget uppträdande, han blir då fullständigt övertygad om att det verklighetsintryck han skapar är äkta verklighet och det enda sanna. När detta inträffar, blir den agerande sin egen publik, på samma gång blir han den som agerar och den som observerar agerandet. Individen har, med andra ord blivit sin egen publik eller inbillar han sig att en publik är närvarande. (Goffman 1998:73-79)

Frank Tannenbaum (1893-1969)

Tannenbaum menade att samhällets definition av avvikaren som ond i slutändan leder till att den utpekade övertar den definitionen av sig själv. Personen blir helt enkelt den han beskrivs att vara. Vidare hävdar Tannenbaum att samhället dramatiserar ondskan. Denna dramatisering av ondskan leder ofta fram till att den utpekade drivs allt längre bort från det etablerade samhället. Detta resulterar i sin tur i att avvikaren drivs rakt i famnen på avvikargänget med dess normer och värderingar. Tannenbaum menar att lösningen ligger i att undvika att dramatisera ondskan, det är mycket bättre att myndigheter och närstående uppmärksammar det goda personen gjort framför det ogillande beteendet. (Hilte 1998:115-116)

Metod och urval

Uppsatsen är av kvalitativ karaktär och i grunden ligger en fallbeskrivning. Utöver den har jag gjort relevanta intervjuer kopplade till fallet. Anledningen att jag inte gjort en kvantitativ studie är att jag i en kvalitativ studie har fördelen att kunna ingå som en del i forskningsprocessen. Detta är, anser jag en fördel då man studerar individer och deras beteende. Kvantitativa metoder är strukturerade, den är från forskarens sida präglad av kontroll och avgör tänkbara svar. Till denna metod använder man statistiska mätmetoder, det kan vara siffror, diagram och dylikt. Ett annat kännetecken är avståndet till informationskällorna. Kvalitativa metoder har ett mer förstående syfte, det centrala i denna metod är att på olika sätt samla information. Då det går att få en djupare förståelse av problemet och det går även att beskriva helheten av sammanhanget. Metoden kännetecknas fram för allt av närheten till källan informationen är hämtad i från. (Holme & Solvang 1997:13-14) Jag valde intervjuer framför enkätundersökningar och observationer. Detta på grund av att jag anser att en enkätundersökning hade varit irrelevant med tanke på att jag valt en fallbeskrivning. Jag hade aldrig fått de uttömmande svaren i en enkät, dessutom krävs det ett betydligt större urval. En observation hade varit direkt omöjlig, då skulle jag ha varit med flickan hela tiden i hennes liv.

Nu i efterhand har jag kommit på att jag kanske skulle ha gjort fler intervjuer med andra människor i hennes omgivning, till exempel lärarna från skolan eller ridläraren på ridskolan och hennes föräldrar. Det är kanske fram för allt Annas mamma jag tänker att jag skulle ha haft en intervju med, då hade jag förmodligen fått ett annat perspektiv på hennes uppväxt. Som det ser ut nu, har jag bara Annas version av händelserna, det är möjligt att hennes

mamma haft en annan uppfattning om saker och ting och tillfört en annan infallsvinkel på fallbeskrivningen. Anledningen till att jag inte gjorde någon intervju med mamman är att jag inte ville göra henne upprörd, genom att ställa närgående frågor kring ett, för henne, känsligt ämne. Anledningen till att jag inte gjorde några intervjuer med några lärare är den, att det var några år sedan och tillgängligheten troligtvis inte hade varit den största. Jag har valt att utgå från en fallbeskrivning av en flickas liv. Anledningen till detta val är att jag kom i kontakt med den familj där flickan var familjehemsplacerad och fick på så sätt ett inifrånperspektiv på situationen. Detta intresserade mig så pass mycket att jag frågade båda parterna om jag fick göra en studie kring fenomenet, med flickan och hennes problem i centrum.

En fallstudie är en undersökning av en specifik företeelse, som till exempel i detta fall en person. Detta avgränsande och definierande system används för att det är viktigt och intressant för den som undersöker situationen. (Merriam, 1988:24) Det mest positiva med att använda sig av fallbeskrivningar tycker jag är att det går att använda alla slags metoder för insamling och analys av information, detta breddar alternativen. Detta är en partikularistisk fallstudie, vilket innebär att den fokuserar på en viss person. Enligt Merriam kan det vara det speciella fokus en fallstudie har, som gör att just denna metod särskilt lämpad för praktiska problem. (Merriam, 1998:26) Syftet med en fallstudie är att beskriva en mindre del av någonting större, med hjälp av fallet beskrivs verkligheten och fallet ifråga får representera verkligheten. Det går inte att generalisera utefter ett specifikt fall, eftersom det aldrig kan representera verkligheten fullt ut. Som forskare måste man därför vara försiktig med de slutsatser som dras, slutsatserna kan ses som indicier. Dessa får kanske först ett värde när det finns andra indicier som resulterar i samma slutsatser och som inhämtats genom andra forskningsmetoder. (Ejvegård, 2003:33-34)

Det finns flera fördelar med en fallstudie, till exempel kan forskaren skjuta upp problemformuleringen till ett senare skede i arbetet. Det kan till och med vara så att forskaren inledningsvis inte har några klara frågor över huvud taget, inte ens några hypoteser, därmed blir fallstudien i detta skede mer att förstå något än att förklara något. Fallstudien innebär till skillnad från en statistisk analys att man har en stor närhet till analysobjektet, statistikern jobbar så att säga mer på distans. De största skillnaderna mellan fallstudien och den statistiska analysen är att i fallstudien jobbar forskaren med ett objekt och många variabler, medan forskaren i den statistiska analysen jobbar med många objekt och färre variabler. (Ejvegård, 2003:34)

Jag gjorde en djupintervju med tematiserade frågor till flickan som utgör fallbeskrivningen. Denna intervju spelades in med hjälp av bandspelare som jag senare lyssnade av och skrev ner. Likaså bandades intervjun med familjehemspappan, även här gjordes intervjun med tematiserade frågor. Intervjun med föreståndaren på det sista behandlingshemmet gjordes med hänsyn till avståndet via e-mail, även dessa frågor var av den tematiserade arten. Anledningen till detta är att jag inte ville styra svaren genom att ha för detaljerade frågor. Jag ville hellre få deras egna berättelser. På så sätt får forskaren reda på mycket mer och kan under intervjuens gång komma på nya infallsvinklar och idéer att utveckla. Dessa kommer man annars i stället på när man skriver ihop intervjun och då är det i värsta fall för sent att åtgärda det.

När jag gjorde mina intervjuer, valde jag att intervjua familjehemspappan och inte familjehemsmamman. Detta på grund av att flickan har en bättre kontakt med familjehemspappan tack vare ett gemensamt intresse - hästar. Eftersom hon växt upp med en sporadisk kontakt med sin biologiska pappa, ser hon familjehemspappan som den första riktiga manlige förebilden i hennes liv. Jag har även gjort en intervju med föreståndaren på det sista behandlingshemmet flickan vistades på. Anledningen till att det blev det sista och inte något av de andra är att det gått ett antal år sedan flickan vistades där och personalen är, som tidigare framgått, sedan dess utbytt. Jag fick inte tag i någon personal som hade arbetat under den tiden flickan varit placerad eller som kom ihåg henne.

Presentation av resultat

Fallbeskrivning av Anna

Här kommer jag att redogöra för flickans liv från hennes uppväxt till dagsläget. Jag kommer att kalla henne för ”Anna”, i verkligheten heter hon någonting annat. Allt som skrivs här nedan är direkt taget från intervjun med Anna. Det är hennes egna ord och beskrivningar som redovisas.

Anna växte upp i en förort till en av Sveriges större städer. Hennes föräldrar skilde sig när hon var två år gammal. Hon har en ett år yngre biologisk bror. Efter skilsmässan bodde Anna och hennes bror hos mamma och vistades varannan helg hos sin pappa och det fungerade till en början bra. Pappan hade emellertid alkoholproblem och när Annas mamma fick reda på att han drack även när barnen var hos honom, tog hon kontakt med socialtjänsten. Detta

resulterade i att Anna och hennes lillebror inte längre fick vara hos sin pappa varannan helg, detta hände då Anna var i nioårsåldern. Ett par år senare hade pappan genomgått en behandling hos Länkarna, Anna och hennes bror fick åter vistas hos pappa på helgerna. Hemförhållandena blev med åren allt värre, vid tolv års ålder ville hennes mamma skicka henne hemifrån på grund av hennes dåliga uppförande. Hon var redan vid denna ålder uppkäftig, aggressiv och allmänt besvärlig. Hon gjorde sig omöjlig i de flesta situationer och hennes mamma ansåg sig inte klara av hennes beteende och ville ha hjälp med detta. Vid ett flertal tillfällen ringde hennes mamma polisen i samband med Annas destruktiva beteende. Vid ett tillfälle sparkade hon sönder ett underskåp i köket med ett par skor med stålhätta bara för att hon inte fick några pengar av mamman. Hennes mamma var en väldigt försiktig och snäll människa som bara ville alla väl och fram för allt ville hon Annas bästa. Hon vågade eller ville inte säga emot Anna för då fick hon raseriutbrott, skrek och slog sönder saker. Mamman hade ett något svagt förhållningssätt till Anna och stundvis även problem med sig själv. Hon hade svaga nerver och kände sig hopplös, detta resulterade i att Anna successivt tog över allt mer hemma.

Skoltiden var från första klass en hemsk tid för Anna. Hon blev mobbad och utsatt under hela låg- och mellanstadiet. I övrigt utvecklades hon normalt och skolarbetet fungerade de första fyra åren tillfredsställande. I femte klass började hon strula i skolan och lade inte ner särskilt mycket tid på skolarbetet. Detta blev allt mer utpräglat i sjätte klass, samtidigt som klasskamraterna hånade henne, fann hon allt fler intresse som var viktigare än skolarbetet. Vid nio års ålder började Anna rida på en ridskola en gång i veckan. Hon beskriver detta som den stora höjdpunkten i tillvaron, det var det hon längtade efter hela veckan. Hon hade en del kompisar via ridskolan som hon fungerade bra tillsammans med. Tyvärr befann det sig även en del av mobbarna från skolan på ridskolan. Dessa hade ett helt annat förhållningssätt till Anna när de träffades i stallet, då låtsades de vara kompisar och tiggde godis och läsk av henne. När Anna träffade dem dagen efter i skolan, betedde de sig som ”vanligt” igen, det vill säga de mobbade henne.

Anna började sjunde klass vilket innebar skolbyte eftersom högstadiet var placerat på en annan skola, men i samma stad. Hon passade även på att be om att få byta klass inför högstadiet. Hon ville gå klassen där en kompis till henne gick och så ville hon komma ifrån sina gamla klasskamrater som mobbade henne. Högstadiet innebar både klass- och skolbyte, vilket Anna såg som sin stora chans. Hon tuffade till sig, började röka och även dricka alkohol

i skolan, allt för att imponera på de nya skolkamraterna. Hennes högsta önskan var att få vara med i gänget och tack vare hennes nyvunna tuffa attityd blev hon också accepterad. Skolarbetet drabbades allt hårdare, eftersom Anna genom att vara uppkäftig mot lärarna vann respons från resten av klassen. Hon gick ut nian med usla betyg som inte räckte till att komma in på gymnasium. Anna tog ett sabbatsår och jobbade på en ridskola. Detta fungerade mycket bra, hon skötte sig och umgicks endast med ett fåtal av sina gamla kompisar från högstadiet. Hon fick en mycket god kontakt med ridläraren i stallet och trivdes oerhört bra.

Efter ett år på ridskolan kom Anna in på Naturbruks gymnasiet. Skolan bedrevs som internat och låg ett par mil hemifrån. Här upplevde Anna en frihet hon aldrig känt innan, hon fortsatte att ”spela pajas” för att skaffa sig bekräftelse och imponera. Den första tiden på gymnasiet beskriver Anna som ”fest hela veckan”. Det innebar ett evigt festande och Anna blev påkommen och hemskickad vid ett flertal tillfällen på grund av detta. Skolarbetet fungerade bra till att börja med, för att sedan avta. Hon tappade intresset. I stället började Anna åka hem på helgerna och i samband med detta träffar hon en drygt tio år äldre kille som hon börjar umgås med. Killen var både drogmissbrukare och kriminell och successivt drogs Anna med in i drogmissbruket. Först var det endast på helgerna för att sedan övergå till att hon struntade i att åka till skolan i veckorna. Anna bodde hemma hos mamma, drev omkring med gänget på dagarna och missbrukade narkotika, det var amfetamin, hasch och kokain. Detta destruktiva liv pågick i ett och ett halvt år, Anna beskriver tiden som hemsk, hon var påtänd hos killen och avtänd hos mamma. Resultatet blev ett mycket dåligt beteende hemma, hon både slogs och slog sönder saker. Polisen gjorde tillslag hemma hos killen när Anna befann sig där och var påtänd. Socialtjänsten kopplades in och Anna blev omedelbart omhändertagen. Hon hamnade på ett utredningshem, ett § 12-hem, efter tre månader där var hon avgiftad och utredningen ledde till ett LVU.

Därefter skickades Anna till ett behandlingshem som var blandat både pojkar och flickor i västra Sverige, det var meningen att hon skulle stanna här tills vidare. Anna gjorde sig åter igen omöjlig och hittade på en rad sattyg mest hela tiden. Den mesta tiden tillbringade hon i isoleringscellen på grund av det dåliga uppförandet. Hon kunde till exempel riva ner alla blomkrukorna ur fönstren, plocka av alla blad från en palm och kasta päronskruttar på personalen. Hon var även ofta i slagsmål med andra flickor på behandlingshemmet och slog sönder saker, ibland på grund av aggressivitet och ibland helt utan anledning. Att sitta i isoleringscellen var inget som avskräckte Anna, utan blev till slut till ”en grej” för henne, hon

gjorde medvetet saker för att hamna där. Detta på grund av att väcka uppmärksamhet fram för allt inför de andra ungdomarna på behandlingshemmet, hon blev ”den som vågade”. De andra ungdomarna var inte sena att utnyttja detta genom att trissa Anna till att göra saker som de kanske själva ville göra men inte vågade.

Redan efter ett par månader fick Anna lämna behandlingshemmet på grund av sitt uppförande. Det helt enkelt inte gick att ha henne kvar. Hon ansågs störa den dagliga ordningen alldeles för mycket och ”vara omöjlig”. Det gick inte att få någon rätsida på hennes beteende, oavsett vilken metod som användes. Hon hade även en tendens att dra andra flickor med sig på sina sattyg, vilket naturligtvis inte uppskattades av personalen. Denna gång hamnade Anna på ett behandlingshem avsedd för endast flickor med en behandlingsmetod uppbyggd kring hästhållning. Anna berättar att här trivdes hon väldigt bra, åtminstone i stallet och personalen som var knuten kring den verksamheten. Hon kände att hon utvecklades när hon fick ta ansvar för ”sin häst”. Behandlingsmetoden bestod i att varje flicka fick en häst att sköta som sin egen. Förutom det ingick även en hästskötäro utbildning på gymnasienivå. Personalstyrkan var indelad i två arbetslag, de arbetade varannan vecka och en av grupperna bestod endast av kvinnor. Anna kom direkt vid ankomsten i konflikt med den personalgruppen. Hon beskriver kvinnorna som ”bitchiga kärringar” vilka hon upplevde som att de var hånfulla och såg ner på henne. Med det andra arbetslaget gick det bättre och det uppstod inte lika ofta konflikter. Enligt Anna berodde detta på att det andra arbetslaget bestod av både män och kvinnor. Efter åtta månader hotade hela personalstyrkan med att säga upp sig om inte Anna flyttade därifrån. Detta på grund av att Anna vid ett bråk hotade en gravid kvinna i personalen med att sparka henne i magen. Anna var inte alls med på att flytta därifrån, men hon hade inget val. Hon beskriver hur hon ställdes inför tre valmöjligheter, det första var att flytta till ett familjehem, det andra ett § 12-hem och det sista som egentligen inte var något alternativ var att gå därifrån och vänta på att polisen hämtade upp henne.

Till slut valde hon att flytta de drygt 60 mil till familjehemmet, hon säger att anledningen till det valet var att hon fick ta med sig ”sin häst” från behandlingshemmet i en inledande fas. Dessutom fanns det hästar hos familjen och hon slapp bli inlåst. Hon ville absolut inte bli inlåst igen, så det fanns inte så många andra relevanta alternativ tyckte Anna. Å andra sidan var hon inte speciellt positivt inställd till flytten överhuvudtaget, hon insåg inte heller i det skedet att det inte fanns några andra möjligheter för henne. Det förstod hon först långt senare, när hon såg allting med helt andra ögon.

Första upplevelsen av att komma till familjen tyckte Anna var hemsk och fruktansvärd, hon ville bara tillbaka till sina kompisar på behandlingshemmet. Hon minns med ett leende, att när hon fick kläder eller andra saker av familjen, sa hon att hon bara skulle låna dem så länge. Allting skulle lämnas tillbaka när hon flyttade till behandlingshemmet igen. Hon berättar att hon var fullständigt övertygad över att hon skulle flytta tillbaka dit, det tog drygt tre veckor innan hon långsamt insåg att hon inte skulle tillbaka. Sakta men säkert accepterade Anna sin situation och efter knappt ett halvår åkte hon hem på permission. Där träffade hon sina gamla kompisar, de drack sprit, knaprade piller och rökte hasch tillsammans. Vad som hade inträffat vid hemvistelsen kom naturligtvis fram och det resulterade i att hon inte fick åka hem på permission under en mycket lång tid. Det gick enligt Anna förvånansvärt bra och så här i efterhand säger hon att det var nog en av faktorerna till att hon klarade sig så bra, att hon bröt helt med det gamla destruktiva livet.

En annan viktig faktor var hästarna på gården, hon fick vara med och hjälpa till med dem och på så vis kände hon sig delaktig. När ”hennes häst” presterade bra på en tävling beskriver hon detta som att få en kick, som på något sätt ersätter drogerna. Samtidigt kände hon att hon behövdes och att hon gjorde något bra. Det var ju faktiskt hon som hjälpt till att få hästen så bra. Vidare beskriver hon att i familjen fanns det struktur och fasta ramar, något hon mådde bra av och hade saknat från sina biologiska föräldrar. Dessa hade istället gett henne alldeles för fria tyglar.

Efter drygt ett år hade hon etablerat sig väl i hemmet hos familjen och började läsa in sina förlorade gymnasiebetyg på Komvux. Annas tidigare skolupplevelser var inte de mest positiva, men helt plötsligt gillade hon skolan och att läsa. Detta resulterade i mycket bra betyg och Anna fick ytterligare en kick och en känsla av att inte vara så dålig som hon alltid trott tidigare. Under tiden utvecklade hon ett socialt kontaktnät med både killar och tjejer i olika åldrar, skaffade sig några riktigt nära vänner, som hon ansåg sig kunna lita på. Hon hade även några kortare och några längre förhållanden med killar, inom detta område fick hon också successivt en något positivare inställning. Hennes tidigare förhållande med den äldre narkomanen var inte den bästa referensen angående en relation. Under denna tid fick Anna eget boende, som hon till en början hade lite svårt att acceptera. Detta på grund av att hon knutit starka band till familjen och hade svårt att se sig själv som självständig. Eftersom hon bodde alldeles i närheten, hade hon daglig kontakt med både familjen hästarna, detta var

viktigt för Anna. På så sätt behöll hon kontakten samtidigt som hon långsamt blev självständig utan att känna sig utslängd eller bortglömd. Efter fem terminer på Komvux gick hon ut med högt medelbetyg och en gymnasieexamen. Detta stärkte ytterligare hennes självkänsla och hon sökte sig vidare till Universitetet. Hon blev antagen på första försöket och i dag studerar hon sin tredje termin där med goda resultat.

För ett tag sedan tog hon körkort och köpte sig en bil. Ytterligare en oerhörd frihetskänsla tycker hon, även om det tog sin tid innan hon klarade körkortet. Ett tag var hon nära att ge upp och ansåg att hon inte skulle ha något körkort, men en inre drivkraft drev henne vidare att fortsätta. Detta är hon idag naturligtvis är oerhört tacksam för. Sedan cirka två år tillbaka har hon ett fast förhållande med en jämnårig kille och inom kort ska de flytta ihop. Detta ser Anna fram emot, samtidigt som hon är lite undrande då det ska bli hennes första samboförhållande. Men samtidigt menar hon att någon gång måste hon pröva på det och hon anser inte att hon stressar iväg eller gör någonting förhastat.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja påstå att om man tittar tillbaka på Annas uppväxt, förstår man att den största tiden gått åt att hävda sig, bli sedd och accepterad av andra människor i hennes omgivning. Det har i hennes tidiga uppväxt inte direkt funnits någon att identifiera sig med. Skoltiden var en dyster tid i hennes liv, hon hade få vänner och blev mobbad. Det mest upplyftande i hennes tillvaro var den dagen i veckan hon tillbringade på ridskolan hos hästarna. I högstadiet såg Anna sin chans att förändra vardagen, hon bytte klass. Hon hade ett aggressivt beteende som främst blev påfallande hemma hos mamma, som inte kunde säga ifrån. Efter skolan praktiserade hon på ridskolan, denna tid gick det mesta bra och hon fick en tät kontakt med ridläraren. Hon började gymnasiet, vilket innebar ett internatboende. Det festades mycket på skolan och Anna blev vid ett flertal tillfälle hemskickad. Successivt började hon stanna hemma från skolan för att umgås med sina nyfunna vänner, äldre drogmissbrukande killar. Denna tid beskrivs som påtänd hos killen och avtänd hos mamma, en avskyvärd tid. Hon blir omhändertagen av myndigheten, får efter utredning och avgiftning LVU och placeras på ett § 12-hem. Uppförandet resulterar i att hon inte får stanna kvar, placeras vidare på ett annat § 12-hem med hästar. Hon kom direkt i konflikt med ett arbetslag, det med endast kvinnor. Hon fick flytta till ett familjehem 60 mil därifrån. Efter ett tag etablerade hon sig väl och började skolan.

Intervju med föreståndaren

Jag tycker att jag fick en bra kontakt med Anna, det är en tjej man lätt tycker om. Hon fungerade bra i stallet och tillsammans med hästarna. Jag har själv jobbat en hel del tillsammans med henne och sett henne tillsammans med hästarna. Anna hade fördelen att ha relativt god hästvana redan innan hon kom till oss, så steg ett och två var redan avklarade. Anna skrevs ut för att hon brutit mot en av grundreglerna och skulle tack vare det åka tillbaka till det ursprungliga utredningshemmet för en prövning av behandlingsplanen. Men redan innan regelbrottet var det tal om att Anna skulle åka till ett familjehem. Detta på grund av att jag bedömde hennes situation som sådan att det sista behandlingssteget var nära för Annas del. Det sista behandlingssteget är när eleven börjar orka tycka om, respektera och ta hand om sig själv. Detta ansåg jag skulle kräva tid för Anna och framförallt skulle hon under denna tid behöva lugn och ro och där hon inte ständigt behövde hävda sig för att hitta en plats i gruppen utan där hon kunde få vara för sig själv och utvecklas i sin egen takt. Där hon även kunde få vara central utan att behöva slåss för det.

Jag hade redan innan regelbrottet varit i kontakt med familjehemmet, vilket jag ansåg som ett bra fortsatt behandlingsalternativ åt Anna när utbildningen var klar. Men så hände regelbrottet och jag valde att göra ett undantag, jag trodde mig förstå att inte mycket utvecklande skulle hända på utredningshemmet för Annas del. Jag kunde ge Anna två alternativ, det första var det tidigare utredningshemmet och det andra var familjehemmet. Anna ville inget av det, utan ville vara kvar hos oss. Jag gav henne ytterligare en morot, nämligen om hon valde familjehemmet skulle hon få ta med sin häst under en första övergångstid. Till slut valde hon trots allt familjehemmet, jag åkte själv med henne och hästen till familjehemmet. Vår behandlingsstrategi på hemmet var att flickorna som kom till oss gjorde ett eget val. De sa ja till två månader på behandlingshemmet. Det gick inte att bli inskriven på längre tid i första skedet. Ville de fortfarande stanna efter dessa två månader, var det en fyramånadersperiod som gällde. Behandlingshemmet drevs på så sätt att det egna valet, inte diagnosen avgjorde om eleven skulle placeras där eller inte. Sade flickorna ja till att stanna, sade de samtidigt ja till en utbildning som i sin helhet gav gymnasiekompetens. De sade även ja till att inte avvika, inte ta in knark på behandlingshemmet eller slåss. Bröt någon elev mot detta, fick de åka tillbaka till sin ursprungliga utredningsavdelning, där en ny behandlingsplan upprättades. Skulle den nya behandlingsplanen innebära att det bästa alternativet trots allt var vårt behandlingshem, var varje elev alltid välkommen tillbaka, vi kunde då inte säga nej till eleven.

Intervju med familjehemspappan

Bilden jag har av Anna första gången jag såg henne är en liten, butter tjej som klart och tydligt visade att detta var absolut ingenting som hon själv ville. Hon var klädd i en tre nummer för stor luvtröja med luvan neddragen över halva ansiktet och i ett par ännu större byxor. Det gick knappt att urskilja den lilla människan som befann sig under dessa för stora kläder. Förutom detta bar hon ett halsband med en haschpipa i. Hon var tuff, kaxig och hade en relativt taskig attityd till det mesta. Hon påstod att hon skulle tillbaka till behandlingshemmet hon kom ifrån, vistelsen hos mig var bara tillfällig. Det var svårt att nå fram till henne den första tiden, hon tog inte emot eller till sig någonting. Detta berodde naturligtvis på att hon var fast övertygad om att hon snart skulle åka härifrån och därför behövde hon inte bry sig ett dugg om vad som sades eller gjordes. Det var först när hon väl insåg att hon skulle vara kvar som det lossnade något och förändringarna började märkas. Långsamt accepterade hon sin situation och blev en familjemedlem. Det var en jobbig tid för alla och långt ifrån en dans på rosor, många dispyter uppstod och ibland var tiden fylld av konflikter. Ganska snart insåg jag att bakom den tuffa fasaden fanns en tjej som skrek efter uppmärksamhet och som ville känna att hon duger. Det var oerhört viktigt för henne att få synas och hon tog till alla möjliga knep för att nå dit. Tyvärr var det inte alltid de bästa eller mest positiva knepen hon använde sig av.

Jag hade då ett stall med ett tiotal hästar i träning och det var där Anna trivdes som bäst. Hon kunde tillbringa timmar i stallet med att pyssla om sin häst. Det var också där jag fick den bästa kontakten med henne, allt som rörde hennes häst var intressant för henne. Jag förklarade för henne att det gick att få kickar av annat än droger, först förstod hon inte vad jag menade. Jag förklarade att när en häst man tränat gör bra ifrån sig på en tävling känner man någonting inom sig som är att likna vid en kick fast bättre. Anna var skeptisk till detta fram till samma sommar då hennes häst gick och vann en tävling. Då var det Anna som med tårarna rinnandes ner för kinderna kom fram och kramade mig och sa ”Nu förstår jag vad du menar, detta är bättre än droger!”.

När Anna åkte hem på permission gjorde hon bort sig rejält, det resulterade i att hon inte fick åka hem under en mycket lång tid. Däremot fick hon åka till min syster under någon helg. Detta upplevdes inte av Anna som ett straff, utan som ett alternativ. På så sätt fick hon komma ifrån vardagen, hon fick åka bort, men inte till drogerna och det dåliga sällskapet. Detta kan ses som ”positiv bestraffning”, jag bestämde vart hon åkte och behöll på så sätt kontrollen. Den avgörande vändpunkten för henne kom när hon började på Komvux. Plötsligt insåg hon

att hon dög någonting till, det bevisade betygen. Samtidigt fick hon chansen att träffa människor som var helt neutrala angående hennes förflutna. Hon behövde inte hävda sig i gruppen, ”spela apa” för att få uppmärksam eller ta till negativa egenskaper. Jaget växte, här var hon ”tjejen som gick på Komvux”, precis som så många andra, hon avvek inte från gruppen som så många gånger förut. Hon fick en chans att så att säga ”börja om”. När hon fyllt 21 år gick hennes LVU ut och hon var inte längre tvångsplacerad, hon var nu fri att välja och göra som hon ville. Hon valde att fortsätta vara frivilligt inskriven hos mig. Annas självkänsla stärktes i takt med avverkade terminer på Komvux, successivt kunde hon ta steget att skaffa sig ett eget boende. Jag hyrde en enrumslägenhet i närheten som hon till att börja med bodde i två dagar i veckan. Helst ville hon bo kvar hos mig, men eftersom hon var över tjugo år var det dags att göra ett avslut, dags för Anna att klara sig själv. Snart bodde hon i sin lägenhet hela tiden, dock med daglig kontakt med mig och hästarna.

Efter ytterligare ett par år kom utskrivningen och Anna tog det stora steget att stå på egna ben helt och hållet. Det var blandade känslor för henne, hon ville klara sig själv, samtidigt var hon rädd för att bli ensam och utlämnad. Så länge hon var inskriven, fanns tryggheten, känslan att någon måste ta hand om henne. Därefter har ingen ”skyldighet” att bry sig om henne. Detta vet jag att hon var oerhört rädd för vid detta tillfälle. Jag förklarade för henne att mitt förhållningssätt till henne inte förändrades i samband med att ett kontrakt upphörde, hon försvann inte ur mitt liv för det. Hon var svår att övertyga, hon trodde att jag skulle försvinna i samband med utskriften.

I dagsläget har hon förmodligen en annan inställning, så här två år efter utskrivningen har vi kontakt flera gånger i veckan. Vi talas vid i telefon, hon kommer förbi och tar en fika eller bara för att prata lite. Ibland kommer hon till mig för att hon har problem med någonting, då försöker vi reda ut det tillsammans. Jag försöker ge henne goda råd, inte tala om för henne vad hon ska göra, hon måste lära sig att tänka själv. Vissa gånger får jag skälla lite på henne också för att få henne i rätt riktning igen. Det som är så skönt nu för tiden är att hon kan ta det på rätt sätt, vi känner varandra så pass väl att hon många gånger vet vad jag menar innan jag hinner säga det. Jag är fullständigt medveten om att Anna kommer, om hon vill, att för alltid finnas i mitt liv på ett eller annat sätt. En så lång och tät relation är inget som försvinner för att ett kontrakt upphör att gälla, det handlar om så mycket mer än ett papper.

Analys

Annas uppväxtvillkor, hennes relation till sina föräldrar och deras psykiska tillstånd stämmer bra överens med Forslings undersökning, *Värstingflickor, finns dom?* Hon växte upp med separerade föräldrar, mamman hade psykiska problem och pappan hade alkoholproblem. En stor skillnad finns dock, det är att Annas pappa fanns i hennes närhet, han hade inte tagit avstånd, som så många andra fäder enligt undersökningen. Forsling skriver i sin rapport att de största förlorarna vad det gäller föräldrakontakten är just de tvångsomhändertagna flickorna. Detta på grund av att de sällan har en pappa som bryr sig om dem och har ofta svåra konflikter med mamman. Hans bedömning är att kontakten mellan döttrar och mödrar är starkt negativ och konfliktnivån hög. (Forsling 1992:17-18) Detta stämmer bra överens med Annas relation till sin mamma, den var väldigt konfliktfylld redan i ett tidigt skede i hennes liv. Stundtals orkade modern inte heller med henne och hennes destruktiva beteende utan ville ha hjälp med att ta hand om henne. Vidare skriver Forsling (1992:29) att många flickor, framför allt de yngre har oerhört svårt att anpassa sig till institutionslivet, Anna hade i allra högsta grad anpassningsproblem. Hon gjorde allt för att inte anpassa sig till de normer och regler som fanns. Forsling avslutar sin rapport med att beskriva de tvångsomhändertagna flickorna med åtta punkter. (Forsling 1992:28) Anna passar in på sju av dem.

Kanske var det inte så konstigt att Anna drogs in i drogkretsarna, för enligt en av stämplingsteoriernas företrädare, Frank Tannenbaum definierar samhället avvikaren som ond. Detta leder till att den utpekade övertar definitionen, individen blir den hon beskrivs vara. Anna beskrevs som annorlunda av klasskamraterna, hon tog åt sig den definitionen och fortsatte att avvika, hon gjorde det som ingen annan gjorde eller vågade. Vidare menar Tannenbaum att samhället dramatiserar ondskan och detta leder till att avvikaren drivs längre och längre bort från det befintliga samhället. På så sätt hamnar avvikaren direkt i famnen på avvikargänget och deras normer och värderingar. (Hilte 1998:115) Anna var stämplad redan i tidig ålder som avvikare av sina klasskamrater, de mobbade henne för att hon var annorlunda, för att hon inte såg ut som de. Därför är det inte konstigt att hon, så fort hon fick chansen sökte sig till andra avvikare i samhället, i hennes fall handlade det framför allt om drogmissbrukande killar. För att förstå avvikelser måste man sätta det i relationer mellan människor där någon har makten att stämpla ett visst beteende eller utseende som avvikande, till exempel de som mobbade Anna. De hade makten i skolan, men utanför, exempelvis på ridskolan betedde de sig annorlunda på grund av att där hade de inte samma makt.

Mead ser avvikelserna som en process, man är inte avvikare, det blir man. Han anser att avvikaren genomgår en karriär, denna slutar inte förrän avvikaren ser sig själv som avvikare och att även omgivningen gör det. (Månsson 2000:176) Anna var från början ingen avvikare, det började hon successivt bli i skolan, när vissa klasskamrater fick för sig att hon var annorlunda och därför började mobba henne. Det var nog inte förrän efter skolan, när hon umgicks med det narkotikaberoende gänget som hon såg sig själv som en avvikare. Cooley påstår liksom Mead att beroende av vilka människor individen umgås med, påverkas utvecklingen av jaget. Cooley använder sig av spegeljaget för att förklara detta fenomen. Speglingen av jaget innehåller tre dimensioner; vi föreställer oss den bild andra har av oss, vi föreställer oss ett omdöme om den bilden och vi erfar också en känsla som stolthet eller förödmjukelse. Våra handlingar styrs av hur andra individer reagerar och vilka omdömen de har på grund av hur vi själva tänker om oss och hur vi tror andra tänker om oss. (Hilte 1998:109-111) Jag tror att Annas bild av sig själv var väldigt olika, beroende på med vem hon umgicks. I skolan var den inte speciellt positiv, hemma hos mamma var den tuff och tillsammans med gänget hade hon en känsla av tillhörighet. I skolan kände hon troligtvis förödmjukelse och med gänget stolthet. Vad hon kände hemma är svårt att analysera, stolthet kände hon knappast, hon visste att det hon gjorde inte var någonting att vara stolt över. Jag tror att hon innerst inne hade dåligt samvete, men döljde det genom att vara ännu elakare och djävlig.

Vidare hävdar Mead att i rollövertagandet tar vi till oss värderingar och normer som är riktlinjer om hur livet inom gruppen bör levas. De normer och värderingar kallar han den generaliserande andre. (Hilte 1998:114) Samhället utövar enligt Mead fullständig kontroll över beteendet hos dess medlemmar, den sociala processen influerar individernas beteende med hjälp av den generaliserande andre. (Mead 1976:121) Anna tog till sig gängets värderingar och normer, hon struntade fullständigt i sina föräldrar och myndigheter, hon hade tagit på sig ett rollövertagande som stämde bra överens med dem hon umgicks med. På så sätt hade hon i detta skede heller ingen generaliserande andre, det kan överstättas med ett samvete, samhället hade ingen kontroll över henne, det hade ingen, inte ens hon själv. Detta ändrades inte förrän det sista behandlingshemmet avbröt hennes vistelse där och skickade henne till ett familjehem. I och med denna brytning, hamnade Anna för första gången i sitt liv på ett ställe där hon inte behövde hävda sig och slåss för att få uppmärksamhet. Det var också här som hon fick den generaliserande andre i form av familjehemspappan. Det var han som

fram över kom att fungera som hennes referens till den sociala processen. Härifrån kunde hon senare även forma sitt jag till något positivt. Detta var inte något som var enkelt eller självklart, familjehemspappan berättar i intervjun att under första tiden brydde hon sig inte om någonting. hon var van vid att inte behöva bry sig om någonting eller respektera andra, det var så hon dittills slagit sig fram i livet.

Mead menar att jaget har en utveckling, med detta menar han att jaget inte finns hos en individ vid födseln. Det är någonting som växer fram och har en egen utveckling, jaget uppstår i den sociala erfarenhets- och aktivitetsprocessen. Jaget har även en egenskap om att det är ett objekt för sig självt, den egenskapen skiljer det från andra objekt och från kroppen. (Mead 1976:109-110) Med tanke på att jaget enligt Mead inte är medfött, utan växer fram under individens liv och påverkas av omgivningen är det inte konstigt att Annas jag kan kallas svagt. Hon växer upp under något förvirrande förhållanden, med en stundtals alkoholiserad pappa och en självutplånande mamma. Hennes tidiga erfarenhetsprocess är således inte mycket att identifiera sig med. Senare i livet växer hennes jag långsamt fram, då hon får hjälp och stöd att identifiera sig själv med hjälp av främst familjehemspappan. Han talar om hur han relativt snart upptäcker att den ”tuffa” tjejen egentligen skriker efter uppmärksamhet. Han berättar även om hur viktigt det är för henne att få känna att hon duger någonting till, den avgörande vändpunkten var när hon började Komvux. Betygen är ett bevis på att hon är duktig, i och med detta växte hennes jag.

Goffmans fenomen, stigma är något som Anna i allra högsta grad hade, hon var inte i stånd att vinna fullt socialt erkännande. Detta på grund av att hon inte accepterades i det sociala samspelet, till exempel i skolan, där accepterades hon inte av sina klasskamrater. Vidare accepterades hon inte hemma på grund av sitt uppträdande och inte av samhället när hon nyttjade droger. Hon accepterades inte heller på § 12-hemmen tack vare att hon inte följde deras regler. Det går att påstå att Anna avvek på ett icke önskvärt sätt från sin omgivnings förväntningar. Denna stigmatisering bryts när Anna skickas från det sista behandlingshemmet till familjehemmet. Det är egentligen den första betydelsefulla brytningen för hennes fortsatta liv. Första gången Anna kunde känna riktig gruppmedlemskap var när hon umgicks med knarkgänget, till dem hade hon, tyckte hon själv, goda relationer. Anledningen till att hon kände så, var troligtvis att gruppen bestod av likasinnade. Här behövde hon inte känna sig utanför eller annorlunda, hon kunde identifiera sig med de övriga gruppmedlemmarna på grund av att de hade ett och samma stigma, nämligen drogberoendet. Anna var oerhört lojal

och autentisk gentemot sin grupp, hon försvarade och höll sig till den hela tiden. Även om det tog tid, växte hon successivt in i familjen och anammade till slut deras livsstil och blev till slut oerhört lojal till familjehemmet, berättar familjehemspappan.

I Annas fall skulle jag delvis vilja kalla Goffmans publik för samhället, han hävdar att publiken har en oerhörd makt på grund av att utan publik blir det ingen teater. Det blir inga sociala samspel utan ett samhälle och det är samhället som bestämmer hur samspelet skall utföras, de som inte fogar sig, blir bestraffade. På Goffmans scen blev Anna vid ett flertal tillfällen driven av fram för allt av publiken, både i skepnad som samhället och hennes direkta omgivning, att uppvisa drag som hon egentligen inte ville veta av. På liknande sätt tror jag att hon i sina teamframträdande tillsammans med gänget blev duperad av sitt eget uppträdande, hon trodde verkligen att det hon upplevde var den äkta verkligheten. På detta sätt blev Anna sin egen publik, då hon inte föreställde sig den. När Goffman gjort sina studier angående institutioner, har han utgått från de intagna. Han har då kommit fram till att under institutionernas tak lever likasinnade människor tätt inpå varandra totalt avskurna från samhället utanför. Jag kan inte se att detta på något sätt har främjat Annas utveckling, snarare tvärtom. Detta bekräftar också Juhlin i sin studie om tvångsomhändertagna flickor, hon menar att på § 12-hemmen förhindras flickornas normala tonårsutveckling. Det så viktiga utvecklingsstadiet, adolescensen hämmas tack vare att flickorna är inlåsta, avskärmade från det verkliga livet.

En av Ingalill Juhlins slutsatser beträffande tvångsplacerade flickor är att de är i behov av att utveckla en så kallad vänninrelation om två och två. (Juhlin 1998:71-74) Anna hade aldrig någon sådan relation, hon hann aldrig vara tillräckligt länge på något § 12-hem för att kunna utveckla någon. I och med detta fick hon aldrig någon bekräftelse på sig själv och utvecklade heller ingen säkerhet i relationer. En tänkbar förklaring till varför Anna inte blev accepterad kan vara att hon inte behärskade sina känslor så som ilska och sorg. Enligt Juhlins studie begår flickorna sina största misstag då de visar sitt rätta jag genom att visa ilska och sorg, omgivningen accepterar henne inte och risken att bli övergiven är stor. (Juhlin 1998:71-74) Istället för att nöja sig med att fräsa åt personalen och dra sig tillbaka till sitt rum, agerade Anna med sina vredesutbrott och hittade på djävulstyg. Detta beteende har allmänheten enligt Juhlins studie större överseende med då det gäller pojkar. Även andra undersökningar (Silfverstolpe 1995:29-30) påvisar svårigheterna att upptäcka flickorna, då de har en tendens att "bli osynliga". Eftersom pojkarna reagerar och agerar, upptäcks de tidigare än flickorna

som istället lever ett destruktivt och farligt liv genom att skada sig själva på olika sätt. De flesta flickor på § 12-hem försöker behärska sina känslor och drar sig undan. Det gjorde inte Anna, hon agerade, var det kanske därför hon uppmärksammades och att det gick så bra för henne? Det är kanske en av många bidragande faktorer.

Troligtvis var det inte konstigt att Anna fick en sådan tät kontakt med familjehemspappan. Detta på grund av att hon under sin uppväxt aldrig hade haft någon manlig förebild, tack vare den sporadiska kontakten med sin biologiska pappa. För första gången upplevde hon kontakten med vuxna som något positivt, det blev knappast sämre att de hade ett gemensamt intresse – hästar. Innan hon kom till familjehemmet hade föreståndaren på behandlingshemmet hon befann sig på övervägt möjligheten att förflytta Anna, på grund av att hon var nära det sista behandlingssteget. I stället för att ständigt behöva hävda sig skulle hon få lugn och ro att hitta sig själv i en trygg miljö ansåg föreståndaren.

Det enklaste sättet att förklara stämplingsteorin på är att säga; definiera en människa som avvikare och hon blir det! En individ ser inte sig själv som avvikare, utan blir det först då hon konsekvent utsätts för trycket att bli det. (Månsson 2000:175) Anna utsattes från första skoldagen för en hård press om att hon inte var som de andra i klassen. Efter många långa år av denna utsatthet ansåg hon sig själv som någon som inte var som andra. Då hon blev äldre upptäckte hon också att hennes hemförhållande inte såg ut som sina kamraters. Hon växte successivt in i rollen som avvikare. Den accelererade häftigt och fick ett abrupt slut. Idag lever Anna som tidigare nämnts som vilken ung kvinna som helst och ingen som inte vet någonting om hennes förflutna, kan någonsin tänka sig att hon levt det liv hon gjort. Anna själv kommer nog aldrig att glömma det liv som hon en gång hade, men förhoppningsvis bleks minnena med tiden. För att det ska ske, krävs naturligtvis att hon håller sig till det liv hon lever idag och inte återgår till det förflutna.

Sammanfattande diskussion

Forsling (1992:18) skriver att då den framtida § 12-vården diskuteras bör man ha i åtanke att de tvångsomhändertagna ungdomarna är i stort behov av ett förstärkt nätverk. Jag kan bara hålla med. Jag tycker det är uppenbart med tanke på vad som framkommit i tidigare forskning och även i min fallbeskrivning att någonting måste göras åt § 12-hemmens uppbyggnad vad beträffar de tvångsomhändertagna flickorna. När de väl uppmärksammas och åtgärder skall sättas in har det i regel gått lång tid, på så sätt har flickorna mått dåligt under en mycket lång tid. Detta är naturligtvis inte bra för dem själva och inte heller är det lätt att sätta in rätt behandlingsmetoder. Ibland har flickorna mått dåligt under många år innan de kommer till myndigheternas kännedom och eftersom det inte finns någonting dokumenterat kring individen är det inte lätt att bilda sig en uppfattning om hur allvarligt problemet egentligen är. I fallet Anna var det delvis så, nu hade hon redan börjat missbruka och på grund av det blev hon omedelbart omhändertagen. Men hur hade det gått om det inte gått att bevisa ett aktivt missbruk? Troligtvis hade det för det första gått betydligt längre tid och för det andra hade det tagit ytterligare tid med placeringar på familjehem, utredningshem och behandlingshem av olika slag.

Jag anser, med hänvisning till tidigare forskning att flickornas behov inte tillgodoses på § 12-hemmen, detta trots att Sven Forsling redan på åttiotalet i sin SiS-undersökning konstaterade att flickorna helt klart kommer i skymundan för de högljudda pojkarna. I min fallbeskrivning framkommer det tydligt att Annas behov inte gick att tillfredsställas förrän hon kom till familjehemmet. Det berodde naturligtvis också på hennes inställning och uppförande. Jag ställer mig frågan, hur många fall som skulle kunna lösas på liknande sätt? Då kanske många flickor slapp åka mellan olika behandlingshem under långa perioder i sina liv. Föreståndaren hade redan innan regelbrottet sett sig om efter en annan avslutande behandling åt Anna, han ansåg inte att hon skulle klara av det sista steget på behandlingshemmet, utan behövde en annan miljö. Han tyckte att hon behövde vara i en miljö där hon inte behövde väcka uppmärksamhet för att bli accepterad i gruppen. Det finns forskning (Juhlin 1998) som visar att tvångsomhändertagna flickor inte vill ha behandlare i sin omgivning vilket ofta finns på ett § 12-hem. I stället föredrar de och är i behov av nära, jämställda och respektfulla relationer samt en meningsfull sysselsättning. Detta tror jag är en oerhört svår balans att uppfylla på ett traditionellt behandlingshem med många elever och anställd personal. Det är svårt för de redan utsatta flickorna att knyta an någon i personalgruppen. Detta på grund av att de ofta inte

vågar lita på vuxna överhuvudtaget, dessutom befinner sig inte all personal samtidigt på plats. Den personal en flicka eventuellt litar på, kanske inte finns till hands då det utbryter en kris för flickan. Då är den anknytningen relativt meningslös.

Med hänvisning till intervjun med familjehemspappan, skulle jag vilja dra en parallell mellan ovanstående undersökning och ett uttalande han gjort under intervjun. En av Juhlins slutsatser i sin undersökning är att flickorna bland annat är i behov av en meningsfull sysselsättning. Ett citat från intervjun med familjehemspappan lyder så här; ”... *det var där Anna trivdes som bäst. Hon kunde tillbringa timmar i stallet med att pyssla om sin häst. Det var också där jag fick den bästa kontakten med henne, allt som rörde hennes häst var intressant för henne.*” Anna hade hittat sin meningsfulla sysselsättning – hästar. I den atmosfären, där hon själv trivdes och mådde som bäst, var också bästa stället att få närmare kontakt med henne. Jag undrar hur många flickor som känner att de haft en meningsfull sysselsättning då de varit tvångsomhändertagna? Kanske skulle samhället fokusera på det istället för att låsa in flickorna. Med tanke på att det är ungdomsvården som kostar mest enligt SiS, vore det kanske all idé att åtminstone överväga ett annat alternativ. Hemmen är ofta dyra, sällan utredda och dessutom är det via forskning bevisat att flickorna far illa när de blir inlåsta. Speciellt då de hamnar på institutioner med både flickor och pojkar. Kriminolog Ingrid Landén hävdar att fler § 12-hem med specifika inriktningar skulle finnas endast avsedda för flickor, enligt henne ska flickor och pojkar skiljas åt. Det är det enda sättet att kunna möta flickorna på deras egen nivå, då plockar man bort det som stör, nämligen pojkarna.

Jag anser inte att samhället använder sig av de bästa behandlingsalternativen vad det gäller tvångsomhändertagna flickor. De låses in och avskärmas från allt socialt liv och släpps sedan ut eller skickas vidare. Sven Forsling, som arbetat med ungdomar sedan femtiotalet påstår att flickorna alltid varit ett problem för sig, helt skilt från pojkarnas problematik. Jag tycker att det ska fokuseras mer kring individen och försöka tillgodose flickans särskilda behov. För att detta ska vara genomförbart, måste det finnas fler alternativ till § 12-hemmen. Det är enligt forskning bevisat (Forsling, Juhlin, Silfverstolpe) att flickorna behöver uppmärksammas tidigare, inte vistas tillsammans med pojkar, ha nära relationer och en meningsfull sysselsättning. För de flesta flickor är en låst institution, enligt mig, inte det bästa alternativet. Jag har under arbetets gång utvecklat en tanke om ett alternativ till § 12-hemmen. Det skulle vara en liten familjebaserad grupp människor som inte går hem när arbetsdagen är slut,

liknande ett familjehem. Det skulle inte finnas mer än två till tre placerade flickor, det skulle finnas tid för flickorna och de skulle ha en meningsfull sysselsättning fritid och. Kort sagt, ett välutbildat familjehem som fick ekonomisk ersättning så att de inte behövde ta förvärvsarbete utanför hemmet. På detta sätt skulle flickorna kunna få bättre hjälp, må bättre och rymningarna skulle minska. Dessutom skulle familjehemmen orka mer och på sikt skulle detta resultera i att samhället sparar resurser och behandlingen blir effektivare.

Källhänvisning

- Berg, Marie-Louise (2001) *Problemsyndrom hos flickor på särskilda behandlingshem*. D-uppsats i psykologi, Stockholm: Psykologiska institutionen.
- Cooley, Charles (1996) ”Stämplingsteori och symbolisk interaktionism” Mats, Hilde *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: studentlitteratur.
- Cuff, E.C & Payne, G.C.F (red) (1992) *Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Ejvegård, Rolf (2003) *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Fahlberg, Gunnar & Magnusson, Nils (1997) *Socialtjänstlagarna*. Falköping: Gummessons Tryckeri AB.
- Forsling, Sven (2001) *Flickan och hästen*. Statens institutionsstyrelse SiS.
- Forsling, Sven (1992) *Värstingflickor finns dom?* Stockholms läns landsting.
- Goffman, Erving (1998) *Jaget och maskerna*. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB.
- Goffman, Erving (1972) *Stigma*. Göteborg: Elanders Digitaltryck AB.
- Goffman, Erving (1973) *Totala institutioner*. Stockholm: Ronzo Boktryckeri AB.
- Havnersköld, Leif & Risholm Mothander, Pia (2002) *Utvecklingspsykologi*. Falköping: Elanders Gummessons.
- Hilde, Mats (1996) *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Holme Magne, Idar & Solvang Krohn, Bernt (1997) *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Juhlin, Ingalill (1998) *Flickor i fokus*. D-uppsats i socialt arbete, Socialhögskolan Lund.
- Mead, H George (1976) *Medvetandet, jaget och samhället*. Kalmar: Östra Smålands Tryckeri AB.
- Merriam, Sharon B (1988) *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Månsson, Per (red) (2000) *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Runqvist, Wedding (1997) *Att arbeta med flickor på institution*. FoU-enheten, rapport 1997:6
- Silfverstolpe, Ebba (1995) *Behandling på flickors vis*. C-uppsats i socialt arbete, Socialhögskolan Lund.
- Tannenbaum, Frank (1996) ”Stämplingsteorier och symbolisk interaktionism” Mats, Hilde *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Övriga källor

SiStone, En tidsskrift från statens institutionsstyrelse SiS, nr 4 2002.

SiStone, En tidsskrift från statens institutionsstyrelse SiS, nr 5 2002.

SiStone, En tidsskrift från statens institutionsstyrelse SiS, nr 3 2003.

Sydsvenska Dagbladet 20011228.

TV-program, ABC-nytt 960515

Bilagor

Intervjuguide, Anna.

1. Hur gammal är du?
2. Beskriv din uppväxt.
3. Hur gammal var du när du blev tvångsomhändertagen första gången?
4. På hur många § 12-hem har du varit placerad?
5. Beskriv de olika § 12-hemmen. För- och nackdelar.
6. Tycker du att dina behov blev tillgodosedda?
7. Hur gammal var du när du blev placerad i familjehem?
8. Beskriv familjehemmet. För- och nackdelar.
9. Tycker du att dina behov blev tillgodosedda?
10. Bättre eller sämre än på § 12-hemmen? Motivera varför.
11. Vad tror du det berodde på?
12. Hur ser ditt liv ut idag?
13. Hur tror du ditt liv hade sett ut om du blivit kvar på något § 12-hem?

Intervjuguide, föreståndaren.

1. Varför skrevs Anna ut?
2. Kan du beskriva Anna som person under tiden hon var placerad på § 12-hemmet?
3. Kan du beskriva hennes förändringar under tiden?
4. Anser du att det var det rätta för Anna att placeras i familjehem i den situationen hon befann sig i? Motivera varför.
5. Vad fanns det för ytterligare alternativ?
6. Vad hade ni för behandlingsstrategier?

Intervjuguide, familjehemspappan.

1. Kan du beskriva Anna som person när hon kom till dig?
2. Hur var det att i ditt hem ta emot en flicka som straffat ut sig från ett § 12-hem?
3. Kan du beskriva hennes förändringar under tiden hon bodde hos dig?
4. Vad ansåg du vara viktigt för Anna? Socialt, emotionellt och fysiskt.
5. Hur skapade du detta? Motivera.
6. Hur tyckte du att det fungerade? Motivera.
7. Beskriv er kontakt idag.